

Мінц М. О.,канд. іст. наук, доцент кафедри «Спортивні дисципліни»,
e-mail: mints.m.o@gmail.com,**Маєр В. Я.,**

старший викладач кафедри «Спортивні дисципліни»,

Андрющенко М. І.,

старший викладач кафедри «Спортивні дисципліни»,

Головаченко І. В.,викладач кафедри «Спортивні дисципліни»,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

СОЦІОЛОГІЯ СПОРТУ

Дослідження показало, що спорт відіграє значну роль у розвитку суспільних відносин, формуванні навичок здорового способу життя, в останні десятиліття набуває глобального значення, навколо спорту відбуваються активні соціальні процеси. Завдяки спорту зміцнюються міжнародні зв'язки, формується мільярдна армія телеглядачів, вболівальників, фанатів. У розвиток спорту вкладаються величезні кошти: будуються нові стадіони, спортивні палаци та арени, плавальні басейни, а також дороги, транспортні розв'язки, готелі, торгівельні центри тощо. Для популяризації спорту і висвітлення спортивного життя існує цілий ряд таблоїдів, телевізійних каналів, газет, рекламних агенств. Водночас у розвитку спорту спостерігаються певні негаразди – девіантна поведінка спортсменів під час матчів, уживання спортсменами допінгів, корупція, конфлікти між членами фан-клубів. Крім того, спорт є основою для створення великих соціальних та спортивно-масових проектів, що позитивно впливають на популяризацію здорового способу життя.

Ключові слова: спорт, спортивний інститут, глобальні процеси, фан-клуб, телеглядачі, девіантна поведінка, допінги.

Актуальність. Сьогодні спорт набуває важливого соціального значення. Мільйони людей у всьому світі займаються фізичною культурою і спортом, у свою чергу мільярди людей за допомогою телебачення, Інтернету мають можливість дивитися спортивні матчі, змагання різного рівня з майже усіх видів спорту в різних куточках світу. Засоби масової інформації – газети, журнали, таблоїди, телебачення, соціальні мережі несуть у собі інформацію про результати спортивних змагань, інтерв'ю зі спортсменами, тренерами, чиновниками від спорту тощо. Важливо, що спорт має виховне значення. На прикладі великих спортсменів виховується підростаюче покоління. Тому спорт претендує на визнання його як соціального інституту. Спорт є одним зі складових процесів глобалізації. У цьому напрямку ведуться значні наукові дослідження. Зважаючи на це, дана проблема є актуальною і потребує подальшого детального та виваженого дослідження.

Об'єктом дослідження виступає спорт, предметом – явища та процеси, що відбуваються у спорті та навколо спорту.

Науковий стан розробки теми. Термін «спорт» (de sporte) має давньофранцузьке та англійське походження, що перекладається як розвага, забава. Сьогодні спорт є складовою соціального розвитку суспільства. Соціологія спорту є прикладною науковою дисципліною. Короткий енциклопедичний словник визначає соціологію спорту як «галузь соціології, що вивчає соціальний генезис, зміст, структуру, соціальну

роль і соціальні функції фізичної культури і спорту як суспільні явища, закономірності їх функціонування та подальшого розвитку в сучасному суспільстві у взаємозв'язку з іншими соціальними інститутами (сім'я, освіта, виховання, політика, економіка та ін.), а також вплив фіз. культури і спорту на зміни в соціальній структурі суспільства і в цілому на суспільний прогрес [10].

За дослідженням авторів вищезазначеного словника доводиться, що поняття «соціологія спорту» введено в науковий ужиток німецьким соціологом Г. Ріссе в 1921 р. в однойменній праці, де проаналізовано сутність і роль спорту як важливого соціокультурного феномена. Розвиток соціології спорту пов'язаний з дослідженнями К. Дима, Г. Ленка, Г. Плесснера (ФРН), Ж. Дюмазадьє, Ж. Маньяна, Ж. Мейно (Франція), П. Рассела, І. Кріфтиса (Англія), Г. Люшена, Ч. Макклоя, Д. Строка (США), М. Левена (Бельгія), К. Майора (Австрія), Х. Ортеги-і-Гассета (Іспанія), А. Наторіо (Італія), Т. Ниво (Японія), М. Пономарьова, В. Столярова, П. Степового (Росія), М. Візітея (Молдова), В. Морозова (Білорусь), С. Гурвича, В. Петровського, В. Платонова (Україна) та ін.» [10].

Викладення основного матеріалу. На відміну від фізичної культури, яка за допомогою фізичних вправ спрямована на загальний фізичний розвиток людини, загартування тощо, спорт має на меті досягнення високих спортивних результатів із великим фізичним напруженням іноді на межі людських можливостей.

Сьогодні спорт значною мірою вивчається як соціальне явище, а не лише як складова фізичної культури. Спорт має всеохоплюючий та глобальний характер, що посилює міжнародні зв'язки, виступає свого роду послом миру. Під час чемпіонатів світу, Європи, Олімпійських ігор сотні тисяч вболівальників і прихильників спорту приїждять до країни організатора, що сприяє культурному обміну між народами, обміну знаннями, елементами культури тощо. Під час спортивних змагань, наприклад, з футболу, безліч людей у всьому світі дивляться по телебаченню футбольні матчі улюблених команд. Наприклад, лише у Франції футбольний матч національної збірної по футболу на останньому чемпіонаті світу дивилося 2 млн телеглядачів. У Хорватії ця цифра дорівнює 1 млн 538 тис. чол. [13]. Рекорд хорватські уболівальники поставили в 2006 році, коли збірна грала з Бразилією – тоді рейтинг склав 47 % [12]. У США матч дивилися 16,01 млн осіб (5,2 %), у Бразилії – 40,45 млн (19,1 %), в Німеччині – 21,32 млн (28,2 %) [12]. За статистикою 3 031 830 глядачів – відвідуваність матчів ЧС–2018 з футболу (на 15.07.2018) [8].

Представник оргкомітету Олімпійських ігор-2018 Сон Баїк Ю повідомив, що загальна кількість глядачів на Іграх досягла позначки в мільйон чоловік [5]. Олімпіада проходила в Пхенчхане з 9 по 25 лютого.

З метою дослідження впливу спорту на суспільство задіяний цілий ряд наук – педагогіка, психологія, соціологія, соціальна наука, історія, культурологія і т. п. Кожна наука досліджує свої аспекти в спорті. Ряд дослідників розглядають спорт як соціальний інститут – утворення, яке забезпечує стабільність і стійкість суспільства. Цьому сприяє наявність спільної системи цінностей, термінів, моральних норм, правил тощо.

За дослідженням Ведернікової Н. С., успішна діяльність інституту можлива за наявності сукупності певних умов: соціальних норм та приписів, які регулюють поведінку людей у рамках цього інституту; інтеграція людини в структуру суспільства; наявність ефективної системи контролю за діяльністю людини, забезпечення їй дотримання правових норм, які не протирічать державним і правовим нормам; наявність матеріальних засобів та умов, які забезпечують виконання нормативних суспільних приписів та соціальний контроль.

Сотні тисяч людей є активними учасниками фан-клубів. Фан-клуб – спільнота людей, об'єднаних спільними інтересами. Метою фан-клубу є, у тому числі, збір інформації про улюблену команду, гравців, тренерів. Фан-клуби класифікуються за наявністю організатора, домінуванням, за статусом, офіційні та неофіційні [11]. Водночас іноді активність футбольних фанатів набуває агресивності. Артёмов П. М. вказує, що останнім часом «в Україні набувають суттєвого поширення прояви агресивної поведінки футбольних уболівальників як безпосередньо на стадіонах, так і за їх межами [1]. На цю важливу проблему також вказують Н. Фраткін, А. Толстих, С. Левикова. Загалом ця проблема носить міжнародний характер. Футбольні хулігани влаштовують безлад на стадіонах Англії, Шотландії, Португалії, Греції, Німеччині, Данії та багатьох інших країнах.

Доцільно сказати, що спорт активно впливає на соціальні явища та процеси в суспільстві. У розвиток спорту держави вкладають величезні кошти: будуються нові стадіони, спортивні палаци та арени, плавальні басейни, а також дороги, транспортні розв'язки, готелі, торгівельні центри і т. ін. За вимогами міжнародних спортивних організацій спортивні споруди будуються згідно з міжнародними стандартами. Посилюються правила безпеки спортсменів і глядачів, що загалом позитивно впливає не лише на пропаганду та розвиток спорту, а й на розвиток суспільних відносин, зміцнення міжнародних зв'язків та миру.

Безумовним є той факт, що спорт має сформовані ціннісні орієнтації, які розглядаються як засоби, за допомогою яких диференціюються об'єкти фізичної культури і спорту за їх значимістю. У сфері фізичної культури цінності за якісним критерієм можуть бути представлені як: матеріальні (умови занять, якість спортивного екіпування, пільги з боку суспільства); фізичні (здоров'я, статура, рухові вміння і навички, фізичні якості, фізична підготовленість); соціально-психологічні (відпочинок, розваги, задоволення, працелюбство, навички поведінки в колективі, обов'язок честі, совісті, благородства, засоби виховання і соціалізації, перемоги, традиції); психологічні (емоційні переживання, риси характеру, властивості і якості особистості, творчі задатки); культурні (пізнання, самоствердження, відчуття власної гідності, естетичні і моральні якості, спілкування, авторитет) [4]. Водночас спорт передбачає суперництво, боротьбу, протистояння. Безумовно, наявність правил регламентує цей процес. Але дослідження показує, що порушення норм поведінки під час змагань, правил, морально-етичних норм стає дедалі частішим, що призводить до травмування суперника, іноді каліцтва тощо. Особливо часто спортсмени отримують травми під час боксу, боротьби, гри у футбол, хокей, гімнастики. Так значні травми та каліцтва завадили подальшій спотивній кар'єрі хокеїстам Стівену Стемкоску (НХЛ), Брайану Берарду (НХЛ), Тревісу Моєну (Оттава, Канада), Джеймі Хьюард (НХЛ), Валерію Харламову (СРСР), Денису Соколову («Автомобіліст», Росія) [2]. Прикладом девіантної поведінки спортсменів високого рівня є бійка у кафе російських футболістів Кокоріна і Мамаєва з відвідувачами цієї установи. Елементи девіантної поведінки мають місце і серед спортсменів-початківців. Досліджуючи моральні цінності студентів вищого навчального закладу, виявилось, що 43 % студентів-спортсменів пішли би на порушення правил гри заради перемоги команди, «а 37,9 % грубо порушили би правила змагань задля власної перемоги; 20,1 % прагнули б підкупити суддю аби перемогти, а 47 % у якості судді підсуджували би своїм, 36,4 % прагнули б перемогти у змаганнях за всяку ціну, незважаючи на травмування суперника (67,4 %), вживання допінгів (20 %), 40 % згодні взяти участь у спортивних заходах лише за грошову винагороду, а 39,5 % обов'язково помстяться суперникові у випадку власного травмування. Лише 49 % гравців зупинили би гру (наприклад, вибили м'яча за межі футбольного поля) з власного бажання у випадку травмування суперника, а 51 % продовжили би грати; також майже 28 % студентів не співчують суперникові, який отримав травму з їхньої вини», що є тривожним сигналом [6].

Останнім часом посилилася боротьба з боку міжнародних спортивних організацій із «допінговою навалою» у спорті. Допінг (англ. doping, від. dope – давати наркотики) – речовини, які тимчасово посилюють фізичну або психологічну діяльність організму; біологічно активні речовини, способи і методи для примусового підвищення спортивної працездатності, які надають побічні ефекти на організм і для яких є спеціальні методи виявлення [7]. Установлений перелік заборонених для вживання препаратів, посилені правила безпеки тощо. Водночас дослідження показують, що застосовані міри не є надто дієвими. Певна кількість спортсменів з метою досягнення високих спортивних результатів уживає так звану «хімію». У жовтні 2007 року стався унікальний випадок – відома американська легкоатлетка Меріон Джонс визнала себе винною у вживанні допінгу на Олімпійських іграх у Сідней-2000 і була позбавлена всіх медалей – трьох золотих (100 і 200 м, естафета 4x400 м) і двох бронзових! Застосування допінгу нерозривно пов'язане з комерціалізацією спорту. Опитування серед спортсменів, проведені в США, показали, наскільки серйозна ця проблема. На запитання «Чи погодитесь ви приймати препарат, який через три роки зробить вас олімпійським чемпіоном, а через десять років – інвалідом?» 80 відсотків опитаних відповіли позитивно [3]. А на запитання «Як ви ставитесь до вживання стерої-

дів з метою швидкого нарощення м'язів і сили?» 27,02 % відповіли, що це справа, тих хто тренується. Тобто не висловили свого осудження щодо вживання допінгів спортсменами. Безумовно, що в суспільстві склалося неоднозначне ставлення до спорту та спортсменів. Спорт постав, як один із засобів об'єднання та протистояння людей, спілкування, формування світогляду й тих, хто не цікавиться спортом та проблемами його існування та розвитку. Але той факт, що спорт став частиною життя суспільства, його складовою, є беззаперечним.

Висновки. Безумовним є той важливий факт, що спорт сьогодні відіграє важливу роль у подальшому розвитку суспільства, є впливовим соціальним інститутом, сприяє консолідації суспільства, має значний виховний вплив на молодь. У розвиток спортивної інфраструктури відбуваються значні фінансові вливання. Водночас у спортивному середовищі відбуваються процеси, які доцільно подолати у найближчий час – грубість та агресивність суперників під час матчів, «війни» фанатів, вживання спортсменами допінгів з метою отримати перемогу будь-якою ціною тощо. Подальший розвиток спорту сприятиме формуванню у членів суспільства навичок здорового способу життя, організації вільного часу, зміцненню власного здоров'я, консолідації суспільства.

Список використаних джерел

1. Артёмов П. М. Субкультура футбольных хулиганів : фактори формування та особливості прояву на пострадянському просторі / Автореф. дис. ... канд. соціологічних наук. – Харків, 2009. – 23 с.
2. Девіантна поведінка в спорті / Мінц М. О., Дзюбан О. В., Ісаєнко М. В. // Научный взгляд в будущее. Научные труды SWorld – Выпуск 4. Том 7. – Одесса: Научный мир. 2016 – С. 63–68.
3. Гик Е. Спорт и допинг [Електронний ресурс] / Е. Гик, Е. Гупало. – Режим доступу : <https://www.nkj.ru/archive/articles/12676/>.
4. Ильинич В. И. Ценностные ориентации и отношение студентов к физической культуре и спорту. Основные положения организации физического воспитания в высшем учебном заведении [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://studopedia.org/3-49435.html>.
5. Количество зрителей на Играх-2018 достигло миллиона человек [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.sport-express.ru/olympics/pyeongchang2018/news/kolichestvo-zriteley-na-igrah-2018-dostiglo-milliona-chelovek-1375514/?ua=dt>.
6. Мінц М. О. Прояви моральної вихованості у студентів вищого навчального закладу на заняттях фізичного виховання / Мінц М. О., Головаченко І. В. // Научные труды SWorld. – Выпуск 45. Том 5. – Иваново : Научный мир. 2016 – С. 78–82.
7. Негативные последствия применения допинга [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [ru_healthlife ; https://ru-healthlife.livejournal.com/3788339.html](http://ru_healthlife.livejournal.com/3788339.html) <https://www.google.ru/search?newwindow>.
8. Посещаемость матчей ЧМ 2018 по Футболу – Статистика. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://turstat.com/matchvisitors2018fifaworldcup>.
9. Соціологія. Короткий енциклопедичний словник [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.subject.com.ua/sociology/dict/466.html>.
10. Соціологія. Короткий енциклопедичний словник [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.subject.com.ua/sociology/dict/466.html>.
11. Фан-клуби [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.google.ru/search?newwindow>.
12. Финал чемпионата мира собрал у телевизоров рекордное количество зрителей [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.dp.ru/a/2018/07/18/Final_chempionata_mira_sob.
13. Финал ЧМ-2018 посмотрело рекордное количество телезрителей [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nsn.fm/hots/final-chm-2018-posmotrelo-rekordnoe-kolichestvo-telezriteley.html>.

Н. А. Мінц, В. Я. Маср,
М. И. Андрющенко, И. В. Головаченко,
ЧНУ ім. Петра Могили, г. Николаев, Украина

СОЦИОЛОГИЯ СПОРТА

Исследование показало, что спорт играет значительную роль в развитии общественных связей, в последние десятилетия приобретает глобальное значения, вокруг спорта происходят активные социальные процессы. Благодаря спорту укреп-

пляются международные связи, формируется миллиардная армия телезрителей, болельщиков, фанатов. В развитие спорта вкладываются большие деньги – строятся новые стадионы, арены, дворцы, плавательные бассейны, а также дороги, транспортные развязки, гостиницы, торговые центры. Для популяризации спорта и освещения спортивной жизни существует целый ряд телевизионных каналов, газет, рекламных агентств. В то же время в развитии спорта наблюдаются определенные проблемы – девиантное поведение спортсменов во время матчей и в быту, употребление спортсменами допингов, коррупция, конфликты между членами фан-клубов. Кроме того спорт является основой для создания больших социальных и спортивно-массовых проектов, положительно влияет на популяризацию здорового образа жизни.

Ключевые слова: спорт; спортивный институт; глобальные процессы; фан-клуб; телезрители; девиантное поведение; допинг.

N. Mints, V. Mayer,
M. Andryushchenko, I. Golovachenko,
Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, Ukraine

SOCIOLOGY SPORT

The research has shown that sport plays a significant role in a development of social relations, in recent decades it has become global and active, a lot of social processes are taking place around sport. Thanks to the international relations, a huge army of viewers, fans are formed. To the development of sports, huge funds are invested: new stadiums, sports palaces and arenas, swimming pools, as well as roads, traffic junctions, hotels, shopping centers, etc. are being built. There is a number of tabloids, television channels, newspapers, and advertising agencies to popularize sports and highlight sports life. At the same time there are some disadvantages in the development of sports: the deviant behavior of athletes during matches, the use of athletes of doping, corruption, conflicts between members of the fan clubs. In addition, sport is the basis for creating large social and sports-mass projects that have a positive impact on the promotion of a healthy lifestyle.

Key words: sport; sport institute; global processes; fan club; viewers; deviant behavior; doping.

Рецензенти: Мещанінов О. П., д-р пед. наук, професор, ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна;
Букач М. М., д-р пед. наук, професор ММНУ ім. В. О. Сухомлинського, м. Миколаїв, Україна.

©Мінц М. О., Маєр В. Я.,
Андрющенко М. І., Головаченко І. В.,

Дата надходження статті до редколегії 05.11.2018